
Moghadutam

——
మోఘదూతమ్

——
Document Information

Text title : Moghadutam a humorous poetry ridiculing love

File name : moghadUtam.itx

Category : misc

Location : doc_z_misc_general

Author : S. Jagannath

Transliterated by : samvadah@proton.me

Proofread by : samvadah@proton.me

Acknowledge-Permission: Copyright S. Jagannatha

Latest update : August 8, 2025

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

August 8, 2025

sanskritdocuments.org

మోఘదూతమ్

Moghaduta (not Meghaduta), a humorous poetry ridiculing love (written in mandakranta metre)

Moghadūta

Author: Jagannath

Description: Considered the best parody of Meghadūtam, where a politician uses a Gāndhī-topi (political cap) as a futile messenger to convey a message.

Characteristics: Uses Kālidāsa's words verbatim for ironic effect, with beautiful language, structure, and sharp parody. Example verse provided in the article highlights a politician's failed attempt, mocked by barking dogs at the destination.

Theme: Political satire with a humorous take on ineffective communication.

పూర్వమోఘః

కశ్చిన్నార్గే క్వచన తరుణీం దృష్టవాన్ కాఞ్చిదాత్త
ప్రేమభ్రాన్తిః పరమకుతుకాత్ ప్రాహ తస్యాః పురస్తాత్ |
బాలే ప్రేష్టే త్వమసి మమ హృత్సన్నివిష్టేతి రుష్టా
సాదాదస్మై బత శివ శివ ద్రాక్ కపోలే చపేటామ్ || ౧ ||

స్రష్టం ప్రేష్ఠి ప్రభవతు కథం సా జడా దార్వ్యహానిమ్ |
కిం జానాతి ప్రకృతికఠినం ప్రేమిణస్తావతైవ |
నైవ ద్వైధీభవతి హృదయం ఖణ్ణశో భవ్యరూపం
యస్మిన్నస్తి ప్రణయకణికాశ్రేణీయుగ్ రాగరోగః || ౨ ||

చూతే ఫుల్లత్వఖిలజనతావిస్మయః కోవిదారః
ప్రాచీం త్వక్వా దిశమితరదిక్ష్వర్యమా౭౭పోతు జన్మ |
పశ్చాప్రాణాన్ ప్రణయపిటకే స్థాపయన్ ఆత్తనిద్రః
స్పష్పానేష త్వజతు కిమమూన్ ప్రీతికూటాధిరూఢాన్ || ౩ ||

వేతణ్ణాస్యప్రణయనరతో వానరస్యేవ కర్తా
 శుణ్ణాస్థానభ్రమబహులతాహేతుతో రక్తిమాణమ్ ।
 క్షుప్తస్వాప్తః కిల కలయితుం కన్యకాయాః కపోలే
 లభ్యోద్యోగోఽస్పృజదహహ తం స్వే విధిర్దుష్టవర్మా ॥ ౪ ॥

ప్రేమిస్వాన్తం హృదయమధురోద్గారభావానభిజ్ఞా
 జానాత్వేషా కథమతిరుషా దూషితా బన్ధరాజ్ఞీ ।
 ప్రేమజ్వాలానలకలుషితే కాపథే పాతితాఽస్యాశ్
 చిత్తాకారా ద్రవతు హి శిలా కార్యయుక్త్యా కయా వా ॥ ౫ ॥

ఏవం చిన్తాజలధిపతితః స్వోద్ధృతౌ బద్ధదీక్షం
 కఞ్చిత్ కోలం భృశమత ఇతోఽన్విష్య మిథ్యాఖ్యరణ్ణే ।
 నిత్యం నృత్యం కిల విదధతీం బాహ్యశుభ్రాం తథాఽన్తర్
 గాలీహింసాకుస్పృతిమలినాం గాన్ధిబోపీం దదర్శ ॥ ౬ ॥

బోపీం దృష్ట్వా హృదయకమలబ్రధ్నకల్పామనల్పాం
 ప్రీతిం యాతః సపది యువకభ్రాన్తిమార్గస్య పాన్థః ।
 బోప్యాలోకే భవతి సుఖినోఽప్యన్యథావృత్తి చేతో
 మర్త్యః కిం స ప్రణయజపకృత్ కన్యయా తాడితో యః ॥ ౭ ॥

హస్తద్వన్ద్యం స్వహృదయసమైరశ్మభిః పూరయిత్వా
 వ్యాదాయాస్యం సపది కుతుకీ స్వాగతం ప్రాహ బోప్యైః ।
 అస్తవ్యస్తైః కథనమథ చారబ్రవానర్థహీనైర్
 మూఢస్తుత్వైః పదసముదయైర్వక్ష్యమాణప్రకారమ్ ॥ ౮ ॥

ఖాదీవస్తైర్జననపదపీం ప్రాపితా కుత్ర బోపీ
 సందేశాః క్వ ప్రణయజడధీజన్తుభిః ప్రేషణీయాః ।
 ఇత్యోత్సుక్యాదపరిగణయన్ తాం స మూర్ఖో యయాచే
 ప్రేమోన్మత్తా మననమలినాశ్చేతనాచేతనేషు ॥ ౯ ॥

నిర్మస్తీష్కవ్రజశిరసి సద్రత్నభూషాయమాణే
 బోపి ప్రాపి ప్రచురసుకృతైర్దర్శనం తే మదీయైః ।
 కుడ్యం కాష్ఠాం బధిరపురుషం వీక్ష్య యద్ భాషణాశ్చ
 ప్రక్షేపేణ వ్యథయసి భువం కణ్ణశోషైః కృతేన ॥ ౧౦ ॥

పాదైర్దీనే నయనరహితే శ్రోత్రనాసావియుక్తే

టోపి శ్రీమాన్ సకలమహిమా శ్వేతిమా కేవలస్తే ।
 ఆక్రాన్తుం యం కుస్పృతివిషయే ధూర్తతాయాం చ శక్తం
 స్వప్నేఽప్యన్యత్ కిమపి సకలే భూతలే వస్తు నేజే ॥ ౧౧॥

పూర్వం పద్యాసదనగృహిణీ యస్య కస్యాప్యశుద్ధే
 పాదద్వన్ద్యేఽనవధి విహితామర్కనా త్వం తతశ్చ ।
 కస్యాప్యాస్యే విరచితఘృతా సాంప్రతం యాఽసి సాఽసి
 క్లేశే సత్యప్యవరయతనైః సిద్ధిరాసాదనీయా ॥ ౧౨॥

స్వీయప్రజ్ఞాశ్రయణజనితధ్యేయమార్గప్రకాశాః
 కేచిద్ ధన్యా అవిహితపరప్రార్థనాః సిద్ధసాధ్యాః ।
 మన్దప్రజ్ఞోఽహమిహ భవతీం ప్రార్థయే భవ్యబుద్ధిం
 హృన్మీనం తే వచనబడిశైరాకృషన్ మన్దమన్దమ్ ॥ ౧౩॥

ఏష స్తామి స్ఫుటమభినయన్ నాటకం ప్రీతినంజ్ఞం
 స్తుత్యా తోషం యది భజసి సందర్శితస్వీయదన్తా ।
 నిర్విద్యా అప్యరుమధిగతాః శిక్షణామాత్యభావం
 భావత్కాబ్జద్వయజయిపదద్వన్ద్యభృక్లేభవన్తః ॥ ౧౪॥

త్వత్పాదాబ్జభ్రమరితపరోపాయవేణ్యాం శ్రుతాయాం
 స్థానప్రాప్తౌ భవతి విశయే శిర్షకీటాయమానే ।
 భక్తస్య స్యాత్ కిమిహ శరణం త్వత్కటాక్షాద్ ఋతేఽన్యత్
 కాన్తిశ్రేణీజనితజనతానేత్రసాభాగ్యపాకాత్ ॥ ౧౫॥

జానామి త్వాం విఫలకరణే జల్పనే చ ప్రసక్తాం
 కాపేయానామనితరసమాం సంపదం కిళ్చ పూర్ణామ్ ।
 తేనార్థత్వం త్వయి కుతరుణీతాడితః సన్ గతోఽహం
 యాచ్ఛా మోఘా వరమగుణిషు ప్రాప్తకామా న సత్సు ॥ ౧౬॥

వక్త్రైః కార్వైరవమతిజషాం టోపి చూడాఽసి తస్మాత్
 సందేశం మే హర విలపతః క్రుద్ధకన్యాఽఽహతస్య ।
 గన్తవ్యం తే గృహమతికటుస్వాన్తవత్యాః సదాఽపి
 శ్వానౌ ద్వారి శ్రవణపరుషం బుక్కతో యత్ర బద్ధౌ ॥ ౧౭॥

శ్రుత్యా మార్గం తవ కథయతో మే చల త్వం విశుద్ధం
 పన్థాస్తే స్యాత్ యువకకపిభిర్వావదూకైరుపేతః ।

ప్రాయో యేషు ప్రభవతి చలచ్చిత్రగానాం నటానాం
భూషావేషైరమితమహిమా నవ్యరూపో వికారః ॥ ౧౮॥

సఖ్యుః కార్యం కలయితుమితష్టోపి యాన్త్యాం భవన్త్యాం
కఞ్చిన్మృగ్ధం ఛలయితుమియం గచ్ఛతీతి స్వదృష్టిః ।

ఆగ్రే కృత్వా స్తిమితనయనా ఉన్నతభూవికారాః
ప్రేక్షిష్యన్తే సపది భవతీం మానుషా రాజకీయాః ॥ ౧౯॥

త్వామీక్షిత్యా సపది ముదితా ఘోషణాక్రోశనాభ్యాం
స్వీయోన్మాదప్రకటనపరా ఉజ్జితస్వస్వకార్యాః ।

ఆక్రామేయుర్ధటితి భవతీమాశు తే భుగ్నభావాశ్
చోరో దృష్ట్వా న ముదమయతే పశ్యతోహారకం కిమ్ ॥ ౨౦॥

స్వస్తీత్యుక్త్యా త్వమపి కకుభాం మణ్డలం పూరయత్వా
దన్తాన్ సర్వాన్ ముఖపిటకగాన్ తత్పురో దర్శయిత్వా ।

తేషాం శీర్షే గలబిలతతైః సత్యనీత్యాదిశబ్దైః
సర్వప్రాణిశ్రవణగరలం భాషణం వర్షయాశు ॥ ౨౧॥

మస్తిష్కాన్థాన్ లసదభినయాన్ నాటకే శోకనామ్ని

ప్రాజ్యే రాష్ట్రే కరణవిరతిప్రార్థనాధన్యజీవాన్ ।

వీక్షస్వాగ్రే యమపురగతే మానుషే రాజకీయే

యస్మిన్ కస్మింశ్చిదపి సహసా సాంసదాంస్త్వక్తకార్యాన్ ॥ ౨౨॥

ఆసన్నిర్వాచనసమయగాష్టోపి కాశ్చిత్ ప్రతిజ్ఞాన్

త్రాయస్వాస్మాన్ కిల తదననుష్ఠానరుడూః ప్రజాభ్యః ।

ఏవం భీత్యా విలపనపరాన్ రాజకీయాన్ ప్రపన్నాన్

దృష్ట్వా ధైర్యం జనయ తవ ధీః ఖల్వసద్రక్షణోత్కా ॥ ౨౩॥

శ్వవ్రాతీయం కలహమథ ధిజ్ మల్లజాతం నియుద్ధం

యుద్ధం పూర్వం కురుభువి కృతం హా మహాభారతీయమ్ ।

పర్యాయేణాప్యనువిదధతీ సాంసదీ కార్యశైలీ

రీతిస్ఫూర్జితకవనకరణే స్ఫూర్తిదాత్రీ తవ స్యాత్ ॥ ౨౪॥

యద్వా తద్వా నియమరహితం శాసనం త్వం కరోషి

క్లేశానస్మద్విధజనగతాన్ ప్రచ్ఛకః కోఽపి నాస్తి ।

క్రోశన్నేవం విదధతి యది త్వయ్యనల్పాశ్చవర్షం

లోకః శీఘ్రం కకుభమపరాం ప్రాణనార్థం గృహాణ ॥ ౨౫॥

కశ్చిజ్ఞానన్ స్వమతివిభవస్యోపయోగప్రకారం
జానన్నిత్యం కవయతి నువన్ తస్మదాఽఽకర్ణయ త్వమ్ ।
శ్వేతా సత్యస్యససి బహుధా వర్ణవైవిధ్యపూర్ణా
గర్వాసూయామిలితకుహనాజాతనానావికారా ॥ ౨౬॥

ఔచిత్యం వైత్యయి కమలినీకల్పనా కిం భవత్యాం
యస్యా భానుర్భవతి వితరద్రూప్యకః క్షుద్రచేతాః ।
ఆహోస్విత్ త్వయ్యథ కుముదినీధర్మదర్శి విపశ్చిత్
కోఽపి స్యాద్యః ప్రకటయతి న ద్రవ్యదే కిం శశిత్వమ్ ॥ ౨౭॥

సత్యస్యన్తా త్వమథ బధిరా హస్త చక్షుష్యతీ త్వం
దివ్యశ్రోత్రాఽప్యసి మమ కృతే దోపి భక్తస్య నస్తుః ।
శ్రీవత్సాజ్కేరసి కృతపదే బ్రహ్మవత్పిశకాన్తే
మత్కాయాం తే లసతు పతితో దక్షిణాయాం కటాక్షః ॥ ౨౮॥

ఏతాద్భగ్భిః శ్రుతియుగకలస్తోత్రపారప్రవీణైర్
గాఢక్షేపైః స్వహృది వచనోద్ధృతపీయూషసారైః ।
న ప్లావ్యేస్త్యం విహితనతిభిష్టోపి లభ్యావకాశైర్
కర్షిష్యద్భిష్టవ పదయుగం పాతయిష్యద్భిష్టరగ్రే ॥ ౨౯॥

యద్యాక్షేపాః శ్రుతిపథగతా మన్త్రిణాం కార్యవైఖర్య
ఆసమ్భద్వే స్మితవరముఖీ యచ్చ మిథోత్తరాణి ।
క్రుద్ధా సత్యస్యనన్యతవచోజాగ్రదుద్వేగలోకాద్
ఆత్మత్రాణప్రణిహితమతిర్విస్మృతాన్యావనేచ్ఛా ॥ ౩౦॥

కర్ణద్వన్వే సకలమితరచ్చుణ్యతీ త్వం పురాణం
మా భూర్విష్ణుప్రతిహతమతిర్మత్క్రియాసక్క్రియామామ్ ।
కార్యే ముఖ్యే కుతుకవిరహో గాఢనిష్ఠా చ గౌణే
స్వక్షేమార్థం ఖలు సఖి ఖలై రాజకీయైః క్రియేతే ॥ ౩౧॥

ఆహోస్విత్ సంవిదపి భవతాదావయోష్టోపి కాచిత్
కార్యం మే త్వం జనయసి శుభం మత్ప్రియాగేహగన్త్రీ ।
కుర్వే యత్నం తవ జయకృతే భావినిర్వాచనేఽహం
మిత్రే లాభం పరమిహ మిథో వాఙ్చతః క్షుద్రబుద్ధీ ॥ ౩౨॥

మా బైషిర్యత్ ప్రతి జిగమిషుస్త్యం గృహం తన్నికృష్టాం
 మా మన్యస్వ ప్రచురభయదాం సంసదం మన్త్రిపూర్ణామ్ ।
 యుద్ధే త్వం చేజ్ఞాయసి న సఖి బ్రూహి నిర్వాచనాఖ్యే
 కస్యాగ్రే స్వం విరుచి వదనం దర్శయిష్యస్యవిజ్ఞే ॥ 33 ॥

ఆగ్రే త్వక్తాధ్యయనసురుచి స్వీకృతాసభ్యరీతి
 క్షీణజ్ఞానార్జనఫలగతి చ్చాత్రవృత్తం యది స్యాత్ ।
 తజ్ఞానీథాః సముచితపథే యాస్తమాత్మానమేవం
 సాధుర్మార్గో నృభిరనుసృతః సిద్ధిశక్యాం విధత్తే ॥ 34 ॥

యచ్ఛేత్వర్తి శ్రవణయుగలం విశ్వవిద్యాలయాయం
 వృత్తం జ్ఞాతుం కుతుకలహరీపూరితం భూరి యత్ర ।
 గమ్భీరత్వం జహతి లఘుతాం లాన్తి వాక్యాని యూనాం
 ప్రీతే రీతౌ కిమపి సమయాకుర్వతాం వ్యర్థమేవ ॥ 35 ॥

ద్రష్టుం ధూర్తాన్ గురుతరగురూన్ విశ్వవిద్యాలయస్థాన్
 త్వత్కే నేత్రే ప్రయతనవశాట్టోపి దీర్ఘాక్రియేతామ్ ।
 వైధేయానాం కపటకృతినాం గాలిదానే రతానాం
 యేషాం చిత్తం ప్రసితమనిశం కర్మసు క్షుల్లకేషు ॥ 36 ॥

పశ్యన్త్యాస్తే కిమిదమితి భీసంహితస్వాస్తవృత్తేర్
 జ్ఞైజ్ఞైకారో గమనమయితుం యత్నవాఞ్ఞుయమాణః ।
 శ్లోబ్ధి విద్యానిలయచలితచ్ఛాత్రనిర్వాచనస్యేత్య
 పవం బోధే ధరతు పటుతాం కర్ణబాధిర్యధీరః ॥ 37 ॥

త్వత్సఖ్యార్థాన్ భరతకులజాన్ వీక్ష్య శిష్యాన్ గురూంశ్చ
 స్ఫోటం యాయాద్ హృదయకమలం ప్రాప్య తే భూరిహర్షమ్ ।
 తస్మాద్ రజ్ఞాన్ బలవదురసి స్థాపయిత్వా బధాన
 ప్రాగేవాపద్ధరణకరణం పద్ధతిర్ధీనిధీనామ్ ॥ 38 ॥

దృష్టేష్టాల్వోర్పతితథియో ద్రాగ్ వివాహాఖ్యగర్తే
 తద్దమృత్యోరనితరసమం మౌఢ్యముద్యీక్షమాణా ।
 ఘోరాక్రోశైర్భషకయుగలం స్మారయిత్రోః శృణు త్వం
 నిత్యం వాదాన్ కఠినవచనవ్రాతజాతాననల్పాన్ ॥ 39 ॥

ధర్మోఽస్మాకం జనయతి మిథః ప్రేమభవ్యం ప్రపఞ్చం

దివ్యో ధర్మః పరిణయకృతోర్హస్త యూనోర్వివాహః ।

ఏవంభూతప్రవచనచణ్ణైశ్చిన్నలాఙ్కలఫేరు

స్నిగ్ధస్వానైస్త్యవరితమతిసంధీయసే ధూర్తవృద్ధైః ॥ ౪౦॥

అద్య శ్వో వా భవతి కనకసూర్రదుద్యోగలాభన్

తస్మాత్ పుత్రా ఉపయమయతే త్యజ్ఙగీశ్రద్ధయాఽఙ్ఞాః ।

హీనోద్యోగాః కృతపరిణయా అర్థలేశేన హీనా

నూత్నాః పత్నోఽభినవపతయశ్చానుకమ్య్మ్య భృశం తే ॥ ౪౧॥

త్వత్కాం కాన్తిం వికసితముఖో మేలయన్ దన్తపఙ్క్తై-

ద్రష్టవ్యోఽగ్రే నిజవదనతో ధూనయన్ వేదమన్త్రాన్ ।

కాలే యూనోః పరిణయవిధేశ్చిత్తచాతుర్యభాస్వత్

పౌరోహిత్యద్రవిణవిసరో ధన్యజన్మా పురోధాః ॥ ౪౨॥

తత్తత్ క్రేయం ధనవదభిధాస్తోత్రపాత్రత్వసిద్ధ్యై

యద్యద్ వస్తు స్ఫురతి బహుధా టీవివిజ్ఞాపికాసు ।

ఏవం లోభాతిశయవిలయీభూతవిత్తైః ప్రమత్తైర్

జాయేయాతాం హసితరుదితే ద్రాగుభే మానసే తే ॥ ౪౩॥

హీనజ్ఞానాం ప్రగతిపదవీపాన్లతామాదధానాన్

ఆస్యే కేశేష్షధరనఖయోర్హస్తయోః పాదయోశ్చ ।

పశ్యన్నగ్రే కిమపి కిమపి స్త్రీజనాన్ లిమృతస్త్యం

గచ్ఛేః శోకం ద్యుతివిరహితానుజ్ఞితారోగ్యభాగ్యాన్ ॥ ౪౪॥

అగ్రే పశ్యేః కవనకలయా జీవికాఽవాప్తిమిచ్ఛోర్

లోకజ్ఞానాభ్యసనవిరహాతజ్కశజ్కాకులస్య ।

కోశైః ప్రాచ్యైరపి చ కవనైరాదదానస్య శబ్దాన్

సంయోజ్యాహో కిమపి వయతో దుష్కవేః సాహసాని ॥ ౪౫॥

పక్షిప్రేక్షాకుతుకహృదయాః కేఽపి విద్యావరిష్ఠాః

పశ్యన్తస్త్యాం నభసి ఉయతే శోభనా శ్వేతకాకీ ।

ఏవం బ్రూయః ప్రముదితమనోవృత్తయః సంలపన్తో

ద్యోతగ్రాహైద్యుతియుతకృతీః కిచ్ఛా గృహ్ణీయురాశు ॥ ౪౬॥

అన్తఃశూన్యాం బహిరతితమాం శ్వేతిమానం దధానాం

షష్ఠిచన్ద్రాకృతిసమతనుం త్వాం విధాయామ్భుకేషు ।

నృత్యాన్యజ్ఞైర్విదధతి సమైరేజమానా ద్రుతం తే
క్షిప్తస్వాస్తవకటనపటుబ్రహ్మస్పష్టిప్రధానమ్ || ౪౭||

ఆమోదస్తేఽధ్వని బహువిధోఽన్యాయతః పాన్థమార్గేష్
ఉద్యానేష్యప్యవిధి నగరే నిర్మితైరాపణైర్ద్రాక్ |
ఏతద్విజ్ఞాప్యజగణసమైః సజ్జనైః క్షోభహీనైః
కుర్యాం చిన్తాం జహిహి ముదితా వజ్చనాభిః స్థిరాయామ్ || ౪౮||

పద్యేన త్వద్విషయకనుతిశ్రేణిగణ్యేన పుణ్యం
వాఙ్మచ్చ్యేకే విదధతి చ ధీలడ్డుకప్రాశనాశామ్ |
కైశ్చిద్ దత్త్వా కిమపి కిమపి ప్రార్థ్యనే వీతశక్కం
గూఢస్వాధ్యేర్విహితవినయైః కామనాం వ్యజ్ఞయద్భిః || ౪౯||

మధ్యేపద్యం ప్రకృతిగమనక్లేశకారైః ఫలాద్యం
విక్రీణద్భిః ప్రతనఫలకే హస్తనున్నే సచక్రే |
తద్దోధాయ ప్రయతనపరే రక్షిణి ప్రాత్తలజ్ఞైః
స్నేహం గచ్ఛేర్మతిగతజయా భావినిర్వాచనేషు || ౫౦||

సృత్యాః పార్యో హరితదలయుగ్నేత్రరమ్యద్రుమాళీ
ఛాయాశీతౌ నిశితపరశుక్రీడనార్థా స్థలీతి |
భావం భూయో మనసి దధతీం పాలికాం నాగరీమవ్యో
ఆగ్రే పశ్య ద్రుమసముదయత్రాణనే భాషణోత్కామ్ || ౫౧||

వ్యాజాన్వేషీ సునిపుణమదన్ సర్వకారీయవిత్రం
మేయర్నామా బహులమయతే యో విమానే విదేశాన్ |
ఊర్ధ్వగ్రీవా నయనపదవీం తం ప్రహృష్టా నయ త్వం
మృత్యావ్ స్వర్గం తవ జిగమిషా పుణ్యసంపత్తితశ్చేత్ || ౫౨||

అన్ధాన్ ఏడానపి రచయతాం వాహనైర్ధూమభూమ్నా
పౌరానుచ్చధ్వనిభిరభితోఽనల్పసంమర్దితానామ్ |
భీతిక్షోభే సపది సృజతాం కచ్ఛురైర్ధూషితానాం
మోదస్వ త్వం పురి సఖి పథాం వీక్షమాణా వికారాన్ || ౫౩||

రజ్యన్మాధ్యే న కిమతి చలస్యాదరాజ్జన్మనాఽన్ధా
కాయస్థానాం నయసి న హలా యాఽక్షిమార్గే కుకృత్యమ్ |
టోపి స్వాసమ్మతజనకృతం ప్రార్థనాపత్రరాశిం

కుర్వాణానామధిక్వతస్పదృక్వాతవిన్యాసదూరమ్ || ౫౪ ||

ఆధిక్యేన స్ఫుటతి జనతా భూరిసంఖ్యాని యానాన్య
అధ్వానః సంకుచితరచనాః సర్వమేతద్ విలోక్య |
నేత్రద్వంద్వే సఖి దృఢతరం బోపి వస్త్రం బధాన
వ్యణ్గాన్ పఙ్గానపి బత కుణీన్ ద్రఘ్మిచ్చా న చేత్రే || ౫౫ ||

హంహో లభ్యాకృతిరతితమాం వఞ్చనాఞ్చక్ష్మలేయం
మూర్తీభూతా కిముత కుహనా మస్తకం శాకునం వా |
ఏవమ్భూతా సపది విశయాః సజ్జనిష్యంత ఏవ
త్వద్భృణాం మనసి గహనా యే సమాధానహినాః || ౫౬ ||

ఏతావస్తం సమయముపలప్తాయమార్గే చరిత్వా
ఘోరక్ష్యేడానిలమయపురప్రాస్తభాగే డయిత్వా |
శ్రాంతం తే విశ్రమయ కరణం బోపి శాఖోటకోర్ధ్వం
వృక్షోన్మీలద్విశదకమలశ్రీభ్రమోత్పాదయత్రీ || ౫౭ ||

ఆస్మాకీనా సితపటసుతా స్పన్దతే జీవనాడీ
సంచినైస్యవం విహితవిరతౌ త్వయ్యుగార్గ్రే మిలత్సు |
పీయూషార్ద్రా తవ సచివతాకాఙ్కిషు ధ్యేడధారా
మిత్రా దృక్ తే పతతు పదవిత్యాగపత్రేచ్ఛుకేషు || ౫౮ ||

కార్యానేన ద్రుతతరగతిర్దర్శనీయోఽథ రాగీ
సంపత్పుష్కాప్రచితవిభవో రాజకీయేఽపి విజ్ఞః |
సంన్యాసీ యద్వసనవిగలత్కాన్తితస్తేఽపి కిఞ్చిత్
కాషాయత్వం భవతి వపుషి స్వాన్తవైచిత్స్యకారి || ౫౯ ||

ఏతావత్వ్యా వచనభవయా ప్రేరణానాం సరణ్యా
ధావిష్యస్తీ ర్ఘటితి కశయా శాలిహోత్రీవ విద్ధా |
ఉత్కర్ణా త్వం శృణు వరగతే బోపి కౌతూహలాధ్యా
ప్రేయస్యా మే సదనమధునా వర్ణయన్తీర్మమోక్తీః || ౬౦ ||

ఉత్తరమోఘః

పశ్చాత్తాపం న వహతి కృతేఽప్యాయగసి శ్రీమదాద్ యా
యస్యాః కర్ణాధ్వని మమ గిరామధ్వనీనత్వమిష్టమ్ |

తస్యా గేహాన్నయనపథగాఙ్ఘోపి రోమాఞ్చితా స్యా
వ్యోమవ్యాపిశ్వయుగభషణశ్రోత్రభణ్ణాతిఘోరాత్ || ౧ ||

తూర్ణం త్వం మా ప్రవిశ సదనం హర్షతో జ్ఞానహీనా
పశ్యేతాం చేఙ్ఘటితి భలుహౌ త్వద్భవిష్యం న వేద్మి ।
ప్రాగేవైతద్ విశదితమతో దుష్టు జాతే తతోఽగ్రే
క్షేపేషాణాం తవ న భవితా లక్ష్యతా మయ్యమన్దమ్ || ౨ ||

శ్వానౌ తౌ స్తాం తరణిజపురీగృహ్యకౌ క్రూరదంష్ట్రౌ
త్వం చాప్యేధి ప్రియసఖి మహావఞ్చనామ్నోధినక్రా ।
కమ్పం తే హృద్యనుచితమహం భావయే వస్తుతస్తు
త్వత్ప్రేక్షౌ తౌ ఖలసుజనయోర్భేదనిర్ధననేన || ౩ ||

విశ్వాసాయ ప్రభవతి మహాకూటకార్యే తదేవ
ప్రాయః శ్వాగ్రే నతివిరచనాస్వాన్తలీలావినోదే ।
మిథ్యానీతిం యదిహ భవతీ నాటకార్థం బిభర్తి
ప్రత్యాదిష్టాఖిలవరగుణా గాఢమాక్రాన్తపీతా || ౪ ||

సేత్యత్కార్యా విహితవినయా ప్రారభస్వ స్తుతీనాం
శ్రేణీం యావద్భషణవిరతిం న శ్రయేతే కిలామూ ।
త్వద్దోషధాయ త్రిచతురనుతీః శ్రావయే దర్శితాయాం
అఙ్గుల్యాం త్వం గిలసి హి కరం లోకనమ్నోహసీతౌ || ౫ ||

పూర్వం వాణీ త్రిదశసమితౌ వల్లకీమస్పృశస్తీ
హేతుం పృష్టౌ హృదయవరముత్కారిణి శ్వప్రలాపే ।
కస్య శ్రోత్రే సృజతు నినదైః శర్మ విణేత్యవాదీద్
వన్దే తాదృఙ్గహిమనిబిడధ్వానకృద్ధయాం యువాభ్యామ్ || ౬ ||

బద్ధస్పర్ధా మృదుతరరవే కోకిలోఽయం యువాభ్యాం
హస్త ప్రాప్తుం జయమసఫలః సంకుచన్ మానసేన ।
జాతోద్వేగః కృతబహువిధహ్రీక ఉత్పన్నశోకః
శాఖావత్రస్థపుటితఖలే క్లుప్తవాన్ స్వీయవాసమ్ || ౭ ||

రూక్షం ధ్వానం జలధిసరణిర్వాం సమాకర్ణ్య హర్షాచ్ఛ
ఛిష్యా భూత్వా సపది సఫలా యా యశో లాతి గుర్వోః ।
ప్రాప్యేదాసీమతిభయభరస్ఫుర్జఘత్వం హి నైవ

శ్రుతోఽరధ్వన్యవిరలమలం పూరయత్యశ్శవర్షమ్ ॥ ౮ ॥

శుణ్ణాయా అప్యమరకరిణః పుచోఽప్యిర్వాం వరతేష్వి
సుజ్ఞాతే సత్యపి జలపశుం వాహాసీకృత్య కఞ్చోత్ ।

ప్రాయః పశ్చాత్తపనజతుచా స్వర్గగేహాధిపేన

క్లిన్నాక్షేణ ఊతితలపతద్ధృష్టిమూర్త్యాఽశ్రు సృష్టమ్ ॥ ౯ ॥

సత్యబ్జిహ్రీపటుని యువయోరక్షణీడ్యో స్ఫురంత్యాం

దస్తశ్చేణ్యామపి బహుమిలద్ధాడిమీబీజపజ్కయౌ ।

నాసాయాం చమృకవిలయనప్రేమవత్యాం చ సత్యాం

బర్ధీ కశ్చిజ్జడమతిభిరన్విష్యతేఽన్వేష్యశోభైః ॥ ౧౦ ॥

శైలీం వామాక్రమణసమయభ్రాజితామేకవారం

వీణ్యాత్యన్తం శిశిరబహులే హీనపానీయలేశే ।

అప్రాప్యాన్నే హిమనిబిడతాజీవికాభూరికష్టే

కైలాసే ద్రాగభజత హరిః పార్వతీవాహనత్వమ్ ॥ ౧౧ ॥

మేఘానాం ఖే జయతి చలనం యౌవయో విక్రమోఽయం

కామానూయాజనిపటుతరా యౌవయూ రూపసంపత్ ।

హృద్యే గానే పికజయవరం యౌవయం భుక్కుణం చ

క్షీణా గీర్ణే మితపదజషో భూతయోర్వర్ణనే వామ్ ॥ ౧౨ ॥

బన్ధూ శ్వానౌ పశుసమజసద్రత్నభూతౌ నరేడ్యో

సాష్టాజ్గేయం ప్రణతిరధునా నమ్రభావా పురో వామ్ ।

పాదౌ మూర్ధ్నా స్వకృతిసమయే గార్దభౌ మత్కరాభ్యాం

నమ్రం సత్యాం కిముత ధనికప్రీతికృద్ధయాం పశుభ్యామ్ ॥ ౧౩ ॥

ధూర్తస్వామీ కృపణగణరాట్ కోఽప్యదత్త్వా ధనం మే

స్వాస్తే నూనం ప్రహసతి మయా కారయన్ దూత్యకార్యమ్ ।

తస్మాద్ ద్రష్టుం లషతి తనుజాం స్వామినో యౌవయస్య

స్వాస్తం మే కిఞ్చిదపి లభతామిత్యమాశాం దధానమ్ ॥ ౧౪ ॥

దన్తైర్మా మా సపది దశతం పణ్ణితౌ మాంసలోభాద్

వస్త్రైర్జాతాం చతురహృదయౌ యచ్చతం మార్గమన్తః ।

శ్వేతాం శోభాం ధరతు సదనం శ్వేతయా శోభయా మే

పీఠార్థిత్వం భవతు యువయోర్భావినిర్వాచనేషు ॥ ౧౫ ॥

ఏవంరూపం నటనపటుతాం దర్శయిత్వా వశం తామ్
 ఆనీయాశు ప్రకటయ నిజాం బుద్ధిమత్తామమోఘామ్ ।
 సీతిం కోఽపి శ్రవసి న హరిశ్చన్ద్రదత్తాం విధత్తే
 లోకః సర్వోఽప్యభినయవతాం ముహ్యతే పాటవేన ॥ ౧౬ ॥

వాక్యైరేతైరుదితహృదయామోదభూమ్నా సఖాయౌ
 త్వత్కౌ పద్యాం రఘుటీతి జహితస్త్యత్కృతే తౌ దయాలూ ।
 సద్మాన్ద్రాక్ ప్రవిశసుదృఢం మానుషీయం న చిత్తం
 స్వాన్తం కాలే కిము కలిగతే హస్త కౌలేయకీయమ్ ॥ ౧౭ ॥

గేహస్యాన్ద్రఘ్నశశనిభే పాదవిన్యాసతః ప్రాక్
 సమ్యగ్ గచ్ఛేః పథి విలసిత్తైర్వృక్షకైశ్చ క్షుపైశ్చ ।
 ప్రత్యగ్రాణాం భరతజన్మణాం దమ్భభూమా స్థితో యైర్
 ఆస్మద్దేశప్రథితలపితశ్రేణ్యలభ్యాభిధానైః ॥ ౧౮ ॥

ఆగ్రే భవ్యం నయనయుగలీపర్వకృద్ రాజసౌధం
 వీక్ష్యాశ్చర్యం తవ భవతు మా శస్తవస్తువ్రజాఢ్యమ్ ।
 ఉద్యోగేఽనున్నతపదవతా తాదృశీ సిద్ధిరాత్తా
 గూఢం జ్ఞాత్రీ త్వమిహ న కిమత్యూర్ధ్వధీ రాజకీయే ॥ ౧౯ ॥

యస్యాః కస్యా ఆపి కిల పురా ధిక్ పిశాచ్యాః పురస్తాన్
 నత్యైవాద్య ప్రచురధనకృత్ పీఠమారూఢవత్యాః ।
 ప్రత్యూహోఽన్యః స్థిత ఇతి న కిం ద్వారపాలేఽథ దృష్టే
 చిన్తోత్థాస్యత్యురుతరపథస్తత్ర కిం తే న భాతి ॥ ౨౦ ॥

ఆహోస్విచ్ఛేత్ తమభిలషసి ప్రీతిమన్తం త్వయి ద్రాక్
 తస్యోష్ణిషం వద వరతరం దైవరాజ్యాత్ కిరీటాత్ ।
 సీరూపం తం సఖి కథయ వా మన్మథప్రాణనాశం
 టోప్యేతాదృగ్విషయవిసరేష్యస్తి తే దేశికాత్వమ్ ॥ ౨౧ ॥

పర్యాప్తిర్న సుపురతి యది తే తస్య చాప్యేతయోక్త్యా
 మిత్ర బ్రాహ్మీమభినయఝరీం తచ్చుతౌ పూరయైవమ్ ।
 ఆర్య త్వదృష్ట్యనుపదమియం సేహధారా హృదుత్థా
 శుద్ధం సాక్ష్యం ప్రకటయతి నౌ పూర్వజన్మానుబన్ధే ॥ ౨౨ ॥
 పూర్వస్యాం దిశ్యుదయమయతే ద్వాదశాత్మాధునా యద్

వర్షత్యబ్దో యదపి పృథివీం సస్యవస్త్రాం చిక్కిరన్ |
 ఏతల్లోకప్రియఘటనయోః కారణత్వం భజన్తే
 సౌమ్య త్వత్కా హృదయసుభగా వృత్తయో లోకభవ్యాః || ౨౩ ||

కశ్చిద్ బుద్ధిప్రసరసహితమ్మన్యమానో విశుద్ధే
 త్వత్కే కర్మణ్యమలచరితే ప్రేక్షతాం దోషలేశమ్ |
 ఏతత్ కృత్వా ప్రచురమతిమాన్ కృష్ణరన్గేషు దృష్టిం
 స్వీయాం బధ్వాత్వథ స దినకృన్మణ్ణలశ్రీస్థితేషు || ౨౪ ||

మా సూర్యః స్వం రజనిజనితం యాత్వవీక్ష్యత్వమభ్రే
 మాపీన్దుః స్వం దినసమయజం దృశ్యతాభావమేతు |
 ద్వావప్యేతావథ సదృశతామార్య యాతాం త్వయాఙ్గ
 శ్రామ్యత్సేకః స్వగృహమవితుం భూరి నక్తన్దివం యః || ౨౫ ||

ఐన్ద్రం వజ్రం పతితమిహ కిం స్వర్గతో హేతవోఽమీః
 శాపాద్ భ్రంశశ్చిరసమయతః శక్రసేవోత్థజాడ్యమ్ |
 భూమ్యాలోకే పరమకుతుకం హేతుషు త్రిష్వమీషు
 ప్రాగ్స్యం కన్యేత్యతివిశయయుగ్ వీక్ష్య దణ్డం జనన్తే || ౨౬ ||

రాష్ట్రాధ్యక్షీభవతుమవితుం భారతం క్షేమహీనం
 యోగ్యత్వే సత్యపి బత భవాన్ ద్వారపాలో యదస్తి |
 తన్నః స్పష్టిగమయతి కలేర్ద్ధుష్టజుష్టం ప్రభావం
 కాకశ్చూతే రటతు విరవే కోకిలే దీనదీనే || ౨౭ ||

అన్యాయ్యేఽధ్వన్యనుదినగతిర్భూతి సింహాసనస్థః
 పాన్థో న్యాయ్యే పథి తు వరధీర్ద్వారపాలత్వమేతి |
 ఏతద్ దృష్ట్వా మమ హృది తథా జాయతే తీవ్ర ఊష్మా
 సర్వోఽమోఘాధిః ప్రియసఖ యథా శుష్యతి ఙ్ఞాతలీయః || ౨౮ ||

విద్యాశూన్యైర్బహుకలుషితే శిక్షణక్షేత్రపీఠే
 కోషే దేశద్రవిణనిబిడే కేనచిద్ భక్ష్యమాణే |
 విద్వన్త్వాన్వద్భృగ్వరజనకృతే స్థానమేకం దురాపం
 మిత్ర స్యాత్కిం మయి తవ హితప్రాపయిత్ర్యాం భవన్త్వామ్ || ౨౯ ||

పుత్రీం ద్రష్టుం కథయతి గృహస్వామినః కోఽపి విద్యా
 క్షేత్రే జాతో య ఉపమినుతే క్షేత్రియం సస్యమేవ |

తస్మాద్ధూరాత్ పదవిరహితాభ్యాగతాఽహం కదాచిన్
 మూర్ఖేణ జ్ఞో భవతి హతధీర్నాశయన్ స్వీయకార్యమ్ || 30 ||

సద్మాన్తస్త్వం త్వరయ వద మా తాం గతాం క్వాపి కార్యాన్
 నేదం రాజవ్యవహృతిగృహే రాజకీయం కుకర్మ |
 ఉత్కృష్టే సా జయతి న పదే వేతనస్య గ్రహీతా
 త్వం నాప్యన్తర్న హి భవతి సా వక్తుమేవం నియుక్తః || 30 ||

ఏవంరూపాం వచనలహరీం నిఃసృతాం త్వస్మృఖాబ్జాద్
 ఆకర్ష్యామ్భానిధిగతసుధాధారయా బద్ధమైత్రీమ్ |
 హృష్టో గేహం విశతి స మనాకన్పృష్టవైధేయభావో
 తామాహ్వాతుం యువతిమధునా ప్రస్తుతం వస్తు యస్యాః || 31 ||

శీఘ్రం నేత్రద్వయపథగతా కాచిదాలోకమేష్యత్స్య
 అజ్ఞవ్రాతప్రథితకథనప్రాప్తరూపా పిశాచీ |
 కమ్పుస్యాసావథ విటపినో స్థూలతావాన్ ప్రకాణ్ణః
 కోటీ ఏతే జహిహి సఖి తాం నిశ్చినుహ్యూర్వశీం మే || 33 ||

టోపి శ్వేతా త్వమితి భువనే సుప్రసిద్ధైవ వార్తా
 కాన్తిస్త్యత్కా కిమితి సహసా రక్తరక్తా బభూవ |
 జానీహ్యస్యా అధరయుగలీలిప్తలిప్తికృభాయాః
 పాతాన్పష్టవ సురగజస్మారకో హస్త వర్జః || 34 ||

పూర్వం స్తోత్రైర్జగదిథ శునీం సూకరీం వానరీం వా
 కార్యస్యార్థే రతిహృది మహాక్షోభసంపాదయిత్రిమ్ |
 తాదృశ్యాస్తే న హి గురుతరం స్తోత్రమస్యా జడాయా
 మృద్భక్షిత్యం కీయదివ శిలాకణ్ణకాద్యద్మరస్య || 35 ||

ఆదౌ హస్తావభినయయుజా ముద్దయా దర్శయిత్వా
 త్వద్దన్తశిపతనజనితం శ్వేతిమానం దధానైః |
 కేశైర్వృద్ధాభ్రమపటుతరాం దామ్భికశ్రేష్ఠనామం
 నత్వా కార్యం మమ సఖి చిరాద్ వాఞ్శితం ప్రారభస్వ || 36 ||

టోపి ద్రష్టుం బహుబలయుతాన్ ప్రస్తరే నావనీత్యం
 చాముణ్ణీమప్యతిశయతయా సుప్రసన్నీవిధాత్సన్ |
 వర్ణాన్ సమ్యగ్ వద జడమతిశ్రోత్రకుల్యామృతోత్సాన్

కాలేవిద్యానిబిడహృదయామోదజన్మానుకూలాన్ || 32||

హే స్వర్గోకఃకుసుమరుచిరోద్యానఖేలానిమగ్న
 స్త్రీసంఘాతప్రసృమరమహాతీక్ష్ణమాత్సర్యభూమే |
 సౌందర్యాభ్రస్థితలసద్దివ్యతారే మనోజ్ఞే
 లావణ్యాభోనిధిగతమణిశ్రీప్రశస్తే నమస్తే || 3౨||

ఆయాతా త్వామసతి చ వరే పాదనేత్రే చలన్తీ
 నేత్రద్వంద్వప్రతిహతసుమద్వంద్వశోభాం దిదృక్షుః |
 సౌందర్యం తే గుణసముదయం ప్రోన్నతాం కింఞ్చ విద్యాం
 సమ్యక్ స్తోతుం లపితమిహ మాం ప్రాపయద్ దూరదేశాత్ || 3౩||

ప్రాతఃకాలే వికసితవతః పుణ్డరీకస్య బన్ధం
 నేత్రద్వంద్వం తరుణి వహసీత్యేవముత్తోతుకామా |
 జోషం తిష్ఠామ్యహహ కమలజ్ఞానహీనా యతస్త్వం
 డేరాట్యాలివప్రుభృతిసుమనోదర్శనాద్ ధన్యజన్మా || ౪౦||

హాసాత్ త్వత్కాద్ వదనరచితాజ్జల్పకాలే సఖీభిర్
 జృమ్భే స్వీయే కృతనరభయే ద్రాక్షణే చ స్వకీయే |
 లజ్జాలుః సత్యనిశమధునా నూకరీ గర్వహీనా
 హౌరారణ్యద్దుగ్ధమగణఘనచ్ఛాయసంచారత్పప్తా || ౪౧||

కార్తజ్ఞ్యేన ప్రణమతి మనో నాభిజాతం మదీయం
 కాలే విశ్వప్రకటనపరే యః కరేణుం ససర్జ |
 యేన క్లేశః కవినముదయే దైవతో నైవ జాతన్
 త్వత్సామ్యూఢ్యం కిమపి కుతుకాత్ వస్తవవాప్తుం ప్రవృత్తే || ౪౨||

న్యూనీభూతం కథమిదమయే భస్మ మత్ప్రేతభూమేర్
 ఏవం చింతాజ్వలనశిఖయా దహ్యామానాన్తరాత్మా |
 నేత్రాణి శ్రీణ్యపి పశుపతిర్యస్య బాలే ముఖే తే
 టాల్కామ్పౌడర్ ముఖగతమభిప్రేక్ష్య చింతాం జహాతి || ౪3||

గన్ధర్వీయాం శ్రవణసుఖదాం గానపీయూషధారాం
 వాణీయామప్యనితరసమాం వల్లకీమైచ్ఛమచ్ఛామ్ |
 స్వీయారావద్దుగ్ధతతరజితధ్వజ్కృంఘే వరే యత్
 తత్రాగస్వాఞ్చువణవిరహస్త్యత్కగీతస్య బాలే || ౪౪||

స్వయే శ్వేత్యేఽప్యతిగమయితుం కాన్తిముగ్రాం తనోస్తే
 కృష్ణాయాం యో నిశి గగనగః శ్వేతభానుః స దర్శే |
 ప్రైఫల్యేన క్షపితవిభవః పూర్ణిమాయాం పునశ్చ
 శ్వేతీభూతో రచితవినయో వాఙ్చుతి త్వత్ప్రసాదమ్ || ౪౫||

ఏతావంతం సమయమితరే కావ్యకర్మణ్యభిజ్ఞాన్
 త్వత్సౌందర్యం న నిజకవనే లాన్తి యత్ తద్ వ్యనక్తి |
 తేషామస్మిజ్ఞుగతి జననం పుణ్యలేశేన హీనం
 ధన్యం జన్మ స్ఫురతి కిల మే త్వామహో వర్ణయన్త్యాః || ౪౬||

ద్విత్వాన్ వర్ణాన్ విలిఖితుమపి జ్ఞానహీనా సతీ త్వం
 క్లిష్టాసీతి త్వయి దృఢమధిక్షేపణం కుర్వతే యే |
 దౌర్భాగ్యాత్తే దధతి న మతిం త్వత్కవీజ్ఞలహర్యాం
 హస్తక్షేత్రప్రచురధనవార్షణేఽభ్యోపమాయామ్ || ౪౭||

నైరక్షర్యం న భవతి పదానర్హతాయా నిదానం
 రాష్ట్రేఽస్మాకం తదధికృతికృద్ యోగ్యతాధిక్యహేతుః |
 ఏవం సత్యాం వద తవ కియాన్ జ్ఞానగేహప్రవేశశ్
 చోరో నిర్ద్యుః సతి సువిభవే పశ్యతోమారకే కిమ్ || ౪౮||

యస్యాద్య త్వం జనగణపురః కర్తుకామాపమానం
 ఖిన్నా హస్తే స న కుపితవాన్ యోగశాస్త్రాద్యధీతీ |
 దుష్టో భావో హృది సతి న కిం జన్మ ధత్తే కదాచిత్
 సాధో మార్గే రచితగతయః పాదదోషాత్ స్థలన్తి || ౪౯||

యద్యప్య్యాగః క్వథయతి మనస్తే సదా హస్త సాధిం
 తం జానీహి స్థిరతరమతిం జ్ఞాన్తిభవ్యం తథాపి |
 తస్మాత్ స త్వామతికరుణయా తత్ప్రసాదార్థనోత్కాం
 త్వాద్యుగ్లోకప్రసదనపటుర్మన్మథేనేదమాహ || ౫౦||

అగ్నేర్దాహో వపుషి జనితః శోణితస్య ప్రవాహః
 భేదో ఘోరః శిరసి లగుడైస్తాడనాద్వా కథశ్చిత్ |
 కోఽప్యేతేషాం జయతి న మహాచణ్డకే తాడనం తే
 బ్రహ్మీస్త్రాగ్రే స్ఫురతి కిమిషప్రాసకున్తాది యుధే || ౫౧||

శశ్వద్ యోగోత్కటదృఢమనా ధ్యానమగ్నోఽపి భక్త

ప్రీత్యా లోకప్రణతిజతపోభజ్జమజ్జీకరోమి ।
 తస్మాదద్య త్వయి విరచితోఽనుగ్రహోఽయం మదీయః
 స్యుర్మత్పాదద్యయనఖరుచేః పాణ్డరాః శీర్షజాస్తే ॥ ౫౨ ॥

ప్రేమవ్యక్త్యై మృదులవచనం శ్రీయతే కైశ్చిదజ్జైర్
 అన్వైర్వాచా బహులకలహో వాఙ్ఘ్యతే భావబన్ధే ।
 ధన్వైర్ఫోరప్రకృతిభిరిలాకమ్పముత్పాదయద్భిః
 ప్రీత్యున్మాదక్షుభితమతిభిః శ్రీయతే బాహుయుద్ధమ్ ॥ ౫౩ ॥

శోషో విక్ష్య త్వాం హృది మమ కృపా జాయతే ప్రాయశో యత్
 కష్టం తే స్యాన్మమ పదబిసాలిత్యసంప్రాప్తియత్నే ।
 ఆశ్రాంతాస్మన్నయనయుగలీదీప్తిరేఖావపాత
 స్పర్ధాలుస్త్రీసముదయకృతాదభ్రసందర్భభూమ్నా ॥ ౫౪ ॥

భక్తే మా త్వం బిభిహి కుపితాత్ ఊష్యతే శాపబాణో
 దేవాచ్ఛేత్ కిం కరణముచితం స్యాన్మమేత్యుగ్రచింతా ।
 అస్మత్కీర్తిర్నిఖిలభువనవ్యాపికా నీచకృత్య
 ప్రీతసాన్వేష్యభయవరదా కిం న యాతా శ్రుతిం తే ॥ ౫౫ ॥

హే వన్దారో రమణీ యువతే లఙ్ఘదానైః పరీక్షా
 సూత్తీర్ణత్యం తవ న హి వయం రక్షిణోఽగ్రే భణామః ।
 ప్రాతః ప్రాప్స్యస్యభయవచనం బాధమస్మస్మఖాబ్జాద్
 భీరో బాలే కరజసుషమారజ్ఞితాస్మత్పదాబ్జా ॥ ౫౬ ॥

అన్యత్ కన్యే శ్శృణు తవ పితుర్వేతనేఽల్పేఽప్యకష్టం
 నైకాన్ గేహాన్ స కిల కురుతే రాజరాజాభిలష్యాన్ ।
 ఏతన్మర్మాప్రకటనవరే ప్రార్థితే పూరయిష్యే
 కో వా దేవో వరనరి వరం సుప్రసన్నో న దద్యాత్ ॥ ౫౭ ॥

ప్రాప్తే రమ్యే వయసి కతిచిచ్చైశవం రోచయన్తే
 లోకజ్ఞానాం సువచనమిదం చారితార్థ్యం దధాతి ।
 ఆరాద్ రత్నం స్వయముపనతం యత్తిరస్కృత్య చిత్తం
 మాఢ్యోపేతం నిఖిలదిశముద్ధోషయస్యాత్తభేరీ ॥ ౫౮ ॥

ప్రాయోఽన్యస్మిన్ నిహితహృదయా త్వం జనే ప్రీత్యనర్దే
 ప్రాకాపీయం ఫలమనుభవస్యాదరార్హం త్యజన్తీ ।

మోదం యాతీ సకృమిణీ జలే పూతిగన్ధిన్యశుద్ధే
పీయూషాఢ్యే సరసి భవతాత్ సూకరీ సాదరా కీమ్ || ౫౯ ||

ఏవం ప్రోచ్య ద్రుతమపసర క్రోధనాయాః కరస్థాద్
దణ్ణాచ్ఛీర్షం యది సఖి నిజం మన్యసే రక్షణీయమ్ |
ఆశీర్మేఽయం శ్రవణసుభగః శ్రూయతాం శాసకీయాన్
మా భుష్టోపి క్షణమపి న తే మస్తకాద్ విప్రయోగః || ౬౦ ||

ఇతి మోఘదూతం సమూర్ణమ్ |

టీప్పణి

పూర్వమోఘః

౧. మోఘదూతం మోఘో వ్యర్థో దూతః ఆరోపితదూతత్వరూపధర్మః పదార్థష్టోపీరూపో
యస్మిన్ కావ్యే తన్మోఘదూతమ్ |

౩. చూతే కోవిదారస్య జన్మ పశ్చిమస్యాం దిశి సూర్యస్యోదయో వా సంభవేన్న తు
ప్రేమాతిరేకవతి యువకే ప్రేమభక్తి ఇత్యర్థః | అర్యమా సూర్యః |

౪. వేతణ్ణాస్యః గజాననో గణేశః |

౬. కోలమ్ ఉడుపమ్ | కోలస్తు సముద్రే ప్లవతే పరస్తు నౌకేవ సముద్రే నాత్యన్తమపేక్ష్యతే
తస్య లఘుత్వాత్ | గాలీ నిన్దా | కుసుతిః వజ్రునా | బాహ్యశుభ్రామ్ బాహ్యభాగే శుభ్రామ్
|

౭. బ్రధ్నః సూర్యః |

౮. వ్యాదాయ తిర్యగత్యన్తం విస్తృతం యథా స్యాత్తథోద్ధాట్య |

౧౦. నిర్మస్తీష్కా ఇతి రాజకీయానాం జనానాం సంజ్ఞా | ధూర్తత్వాదిదుర్గుణయుక్తానామపి
తేషాం విద్యాబుద్ధిహీనత్వాన్మస్తీష్కశూన్యత్వమత ఏవ సంగచ్ఛతే |

౧౨. పద్యా మార్గ ఏవ సదనం తత్ర గృహిణీ | భిక్షుకీతి యావత్ | విహితామర్కనా
విహితస్పర్శి | ఆయం భావః భూతపూర్వభిక్షుకీ సత్యపి అవైధైః కర్మభిరధునా ధనికా
సంజాతాసి | సతి క్లేశేఽవరైర్యతనైః ప్రయత్నైరనుత్కృష్టైః కర్మభిః కథంచిదస్మాకం సిద్ధిః
సాధనీయా |

౧౩. పూర్వార్థస్యాం భావః ప్రాజ్ఞాః స్వకీయాం ప్రజ్ఞామాశ్రయన్తి | అహం
త్వామాశ్రయామి మన్తప్రజ్ఞత్వాన్మమ | బడిశైః మత్స్యగ్రహణార్హైస్తదాకర్షణోపయుజ్యమావైర్భక్యవన్
|

౧౪. ఏష స్త్రామి అధునా స్తోత్రం ప్రారభ ఇత్యర్థే ప్రాచీనః ప్రయోగః । అయమాగచ్ఛామి
ఇత్యాదివత్ । నిర్విద్యాః విద్యాశూన్యాః । ఉరుమ్ శ్రేష్ఠమ్ । భృగ్గీభవన్తః
శిక్షణామాత్యభావమ్ అధిగతాః ।

౧౫. భవతి విశయే సతి సంశయే ।

౧౬. యువకకపిభిః యువకాః కపయ ఇవ త్రైః । వావదూకైః వాదశీలైః ।

౧౭. భుగ్గుభావాః వక్రబుద్ధయః । భుగ్గుం వక్రమ్ । పశ్యతోహారకః ।

౧౮. కకుభాం దిశామ్ ।

౧౯. కరణవిరతిః శరీరవిశ్రాంతిః కార్యకరణాభావః ।

౨౦. రుడభ్యః రోషాభ్యః రుట్కుఢౌ స్త్రియామిత్యమరః ।

౨౧. శ్వవ్రాతీయమ్ శునాం సమూహస్య సమ్బుద్ధి । అనువిదధతి అనుకుర్వతి ।

౨౨. తోకః జనతా । ప్రాణనార్థమ్ జీవనార్థమ్ ।

౨౩. కశ్చిత్ స్వార్థీ స్వబుద్ధ్యా కార్యసాధనోపాయం జానన్ । నువన్ స్తువన్ । ణ స్తుతౌ
। అసన్ శోభన్ । అస శోభాయామ్ । శ్వేతాపి తోపి వివిధమానసికవికారహేతోర్వర్ణానేకత్వం
బిభర్తీతి భావః ।

౨౪. అయి తోపి ఔచిత్యం న ఏతి కిమ్ । త్వం కమలిన్యథవా కుముదిసి । తవ కృతే
ధనదాతా సూర్యోఽథవా చన్యః ।

౨౫. శ్రీవత్సాఙ్కస్య విష్ణురురసి సంపాదితస్థానే లక్ష్మి బ్రహ్మపత్ని సరస్వతి ఈశకాన్తే
పార్వతి ।

౨౬. క్షేణో విషమ్ । కలో మధురః । పదయుగం కర్షిష్యద్భిః పాతయిష్యద్భిశ్చ ।

౨౭. ఆసంబద్ధయే ఆసంబద్ధత్వే ।

౨౮. ముఖ్యగౌణయోగ్గౌణ కార్యసంప్రత్యయ ఇతి నవీనో రాజకీయో న్యాయః ।

౨౯. సంవిత్ పరస్పరేణ వ్యావహారికోఽఙ్గీకారః । సంవిదాగూః ప్రతిజ్ఞానమిత్యమరః । ద్వే
శుద్ధబుద్ధీ మిత్రే మిథః పరస్పరేణ । అర్థాస్తరన్యాసాలఙ్కారః ।

౩౦. నిర్వాచనాభ్యే యుద్ధ ఇత్యన్వయః । విరుచి కాన్తిరహితమ్ ।

౩౧. ఏతర్హి అధునా ।

౩౨. వైధేయానాం మూర్ఖాణామ్ । సంశోధనవిధౌ సంశోధనరూపే ప్రౌఢశిక్షణక్షేత్రప్రాధ్యాపకానాం
వాస్తవికే కర్తవ్యే । కేవలం పాఠప్రవచనాదిషు సంలగ్నా విశ్వవిద్యానిలయేషు
ప్రాధ్యాకత్వపదపీం నార్హన్తి ।

౩౩. జైజై జయ జయ ఇత్యస్య హిన్ద్యాదిప్రాస్తభాషాస్వపభ్రంశః ।

౩౪. వివాహాఖ్యగర్తే యే జనా న పతితాస్తాన్ దృష్ట్వా అసూయాయుక్తయోర్దమ్పత్యోః ।
భషకయుగలం శునోర్యుగలమ్ ।

౪౦. ఛిన్నం లాఙ్గులం యస్య స ఫేరుః శ్చగౌలః | అత్రార్యాః పురాతనముదాహరన్తీమమితిహాసమ్
 శ్చౌగాలస్య కస్యచిల్లాఙ్గులం కథఞ్చిచ్చిన్నమాసీత్ | స చిన్తితవాన్ మమ లాఙ్గులాభావం
 నిమిత్తీకృత్య సర్వైరితరైః శ్చౌగాలైరహం విడమేబ్యై | తన్నివారణాయ కిమపి
 కర్తవ్యమ్ | స ఇతరానువాచ శ్చౌగాలాన్ హే శ్చౌగాలాః లాఙ్గులం శ్చౌగాలానాం
 భారాయతే | పశ్యత మాం యస్య లాఙ్గులభారో నాస్తి తస్మాదహం శీఘ్రం చలితుం
 శక్నోమి | యూయమపి మద్వద్యుష్మదీయాని పుచ్చాని కర్తయత | తతోఽన్వైః
 శ్చౌగాలైర్బుద్ధిలేశమపి అభిభ్రాణైస్తదజ్ఙీకృతమ్ | తేషు స్వపుచ్చాని కర్తయితుముద్యతేషు
 యువా బుద్ధిమాన్ కశ్చిచ్ఛుగాలః పృష్టవాన్ యది పుచ్చాని న సన్తి దేహేఽస్మాకం
 మక్షికాజాతాయాం కణ్ఠాం తా మక్షికా ధావయితుం క ఇవాభ్యుపాయః | తద్వద్ధర్తా
 వృద్ధాశ్చిన్నలాఙ్గులేన శ్చౌగాలేన సాదృశ్యం వహమానా వినష్టవివేకాః సన్తో యువజనాన్
 యువకాన్ యువతీశ్చ ఏవం దుర్బోధయన్తిః వివేకః శిరోభారాయ | తదపవరణేన
 వివాహం కురుధ్వం శిరఃశూలాదపి ముక్తా భవత | అతిసంఘీయాసే వఞ్చ్యసే |

౪౧. పురోధాః పురోహితః | వివాహేన లాభః కేవలం పురోహితస్యేతి వాస్తవికం సత్యమత్ర
 స్ఫోరితమ్ | సతోక్తిః కిల ధర్మాయ కల్పతే | ఏతేన సందేశకర్తుః పుణ్యలాభః సూచితః
 |

౪౩. హసితరుదితే కర్తృ | మానసే అధికరణమ్ |

౪౪. ద్యుతివిరహితాన్ కాన్త్యా రహితాన్ |

౪౬. ద్యోతగ్రాహైః | ద్యుతియుతకృతీః |

౪౭. అమృకేషు నేత్రేషు | సమైః సర్వైః | ఏజమానాః కమ్పమానాః | తే జనాః | క్షిప్తస్య
 స్వాన్తస్య ప్రకటనే పటుర్యో బ్రహ్మ తస్య సృష్టౌ ప్రధానమ్ | నృత్యస్య విశేషణమేతత్ |

౪౮. అక్రమికానపి దృష్ట్యాపణాన్ ఙ్గోభహీనైః | సజ్జనంమన్యమానానామ్ ఏతాదృశామేవ
 జాడ్యాద్ భ్రష్టా నిర్వాచనేషు జయశీలా భవన్తి |

౪౯. ధీలంఘకం మనోమోదకమ్ | త్వయి కిమపి ధనాదికం దీయతే | ధనాదికం దత్తవద్భిః
 ప్రార్థ్యనే చ త్వం విధివిరుద్ధాన్ వరాన్ |

౫౦. మధ్యేపద్యం పద్యాయాః మార్గస్య మధ్యే | ప్రకృతిగమనక్లేశమ్ జనతాయా
 గతాగతయోః క్లేశముత్పాదయద్భిః | ఫలాద్యం ఫలాదికమ్ | హస్తాభ్యాం నున్నే ప్రేరితే
 | నుద ప్రేరణే | ప్రాత్రలక్ష్యైః ప్రదత్తోక్త్యైః |

౫౧. సృత్యాః మార్గస్య | దలమ్ పర్ణమ్ | స్థలీ స్థలమ్ | భావం అభిప్రాయమ్ | పాలికాం
 నాగరిం నగరపాలికామ్ | త్రాణనే రక్షణవిషయే | విషయసప్తమీ | భాషణోత్కామ్
 భాషణోత్కటామ్ |

౫౨. మేయర్పదపీఠారిణః పౌనఃపున్యేన సర్వకారీయం ధనం భక్షయన్తో వ్యాజవిశేషాన్

నిమిత్తీకృత్య విదేశాన్ ప్రయాస్తీతి ప్రసిద్ధమ్ ।

౫౩. కీదృశాం పథామ్ । పౌరేషు అన్త్యమేడత్వం చోత్పాదయిత్యాణాం
సమ్మర్దయక్తానామ్ । భీతిక్షోభయుక్తానాం కల్మషయుక్తానాం చ । పురి నగరే । పథాం
మార్గాణాం వికారాన్ వీక్షమాణా ।

౫౪. హలా సఖ్యాః సంబోధనమిదమ్ । హణ్ణే హణ్ణో హలాహ్వినే నీచాం చేటీం సఖీం ప్రతి
ఇత్యమరః ।

౫౬. శాఖోటకః భూతావాసో వృక్షః ।

౫౮. సితపటస్య శ్వేతవస్త్రస్య సుతా తన్నిర్మితి తి యావత్ । విహితవిరతౌ కృత్తవిశ్రాన్తౌ ।
త్వయి అగార్గే । అగార్గే వృక్షస్యార్గే । విహితవిరతౌ త్వయి సత్యామ్ । సత్యప్రమీ । క్షేపడః
విషమ్ । తవ మృత్వకాఙ్గిషు అమృతా స్వాత్తే దృష్టిః । తవ త్యాగపత్రప్రదానాకాఙ్గిషు చ
విషముక్ స్వాత్ ।

౫౯. సంపత్సుజ్ఞాన ధనరాశినా ప్రచితో వృద్ధిం గతో విభవో యస్య । తస్య
కాషాయత్వకారణాత్ తవాపి కాషాయత్వమ్ । తద్గుణః ।

౬౦. ఉత్కర్ణా ఊర్ధ్వకర్ణా సతీ । శాలిహోత్రీ అశ్వా ।

ఉత్తరమోఘః

౧. ఆగసి అపరాధే । ఆగోఽపరాధో మన్తుశ్చేత్యమరః । శ్రీమదాత్ సంపత్తిజాతాద్ గర్వాత్
।

౨. భలుహౌ శ్వానౌ । క్షేపేషూణాం నిందారూపబాణానామ్ । మయి అమన్దమ్ ద్రుతమ్ ।

౩. స్తామ్ అస్త్రోటి ప్రథమద్వివచనమ్ । తరణిః సూర్యస్తజ్జస్తత్సుతో యమః । ఏధి అస్త్రోటి
మధ్యమైకవచనమ్ । గృహ్యకౌ గృహపాలితౌ । అనురూపో యోష్మాకీణః సంసర్గః
క్రౌర్యవచ్చనాపూర్ణ ఇతి భావః । నిర్ధననమ్ నాశః । ప్రేష్ఠా ప్రీత్యాః పాత్రమ్ ।

౪. తదేవ ఖలసజనయోర్భేదస్య నాశనం యదుక్తే పూర్వతనే పద్యే తదేవ । శ్వాగ్రే వినతిః
। ప్రత్యాదిష్టాః తిరస్కృతాః అఖిలా వరగుణా యయా । పితమత్ర రాజకీయమ్ ।

౬. త్రిదశానాం దేవానాం సమితౌ సభాయామ్ । వరముత్ శ్రేష్ఠా ప్రీతిః । ధ్వానః శబ్దః ।

౭. స్థపుటిత నిమ్నోన్నత । ఖలే స్థలే ।

౮. రూక్షం పరుషమ్ । కోమలత్వధర్మప్రతియోగి । లాతి ఆదత్తే । లా ఆ దానే । గుర్వోః
ఆచార్యయోర్యువయోః శునోః । ప్రియశిష్యా లలితే కలావిధౌ ఇత్యాదిప్రయోగదర్శనేన
శిష్యేత్యేవ సాధుః ప్రయోగ ఇతి ప్రతిభాతి । అస్మిన్నర్థే ఛాత్రా ఇతి ప్రయోగస్తు నవినః ।
అశ్మవర్ష లక్షణయా కర్ణభేదకం ధ్వనిమ్ ।

౯. అమరకరిణః ఐరావతస్య । శుణ్డాయా అపేక్షయాపి యువయోరేవ పుచ్చం
శ్రేష్ఠమ్ । ఏతత్ సువిజ్ఞాతమ్ । తథాపి జలే జాతం పశువిశేషమేవ వాహనత్వేన ఇన్ద్రో

యత్స్వికృతవాన్ తదను పశ్చాత్తాపవతా తేన రుదతాశ్రు వృష్ట్యాకారేణ సృష్టమ్ |

౧౦. అబ్జస్య కమలస్యాపి హ్రీయః లజ్జాయా ఉత్పాదనే పటని అక్షిణీ చక్షుషి నేత్రే |
జాత్యేకవచనమ్ | కమలస్య లజ్జాముత్పాదయత్సు సత్సు | బర్ధీ మయూరః |
యద్యపి పక్షిణాం దంతా న సన్యేవ | పరస్తు సౌందర్యసూచకాని యాన్యవయవాని
ప్రసిద్ధాని తైః సముపేతయోః సతోరపి యువయోరన్యః కోఽపి మయూరాఖ్యః పక్షివిశేషో
జడైరన్విష్యత ఇతి భావః |

౧౧. వామ్ యువయోః | ఆక్రమణ | హరిః సింహః |

౧౨. భూతయోః జీవినోః | యువయోర్భావః యౌవయమ్ | తస్య లిङ్గత్రయే
ప్రయోగోఽత్ర |

౧౩. నరాణామ్ ఈడ్యో స్తుత్యో | నస్తు యథా స్యాత్తథా | సాంప్రతికానాం ధనికానాం
ప్రీతికారిణః ప్రాయః శ్వానః | పశుభ్యామ్ అత్ర చతుర్థీ |

౧౪. దూత్యం దూతత్వం | దూతశబ్దాద్ దూతస్య భాగకర్మణీ ఇతి యత్ప్రత్యయః
| దూత్యాయ దైత్యారిపతేః ప్రవృత్త వైషధీయచరితే ఇత్యాదయః కవిప్రయోగాః
| దౌత్యమిత్యత్ర తు బ్రాహ్మణాదేరాకృతిగణత్వాద్ దూతస్య బ్రాహ్మణాదిత్వం
తతః గుణవచనబ్రాహ్మణాదిభ్యః కర్మణీ చ ఇతి ష్యజ్జాతి రసాస్వాదిన్యాఖ్యాయాం
వేదాన్తదేశికప్రణీతహంససన్దేశస్య వ్యాఖ్యాయాం శ్రీకృష్ణబ్రహ్మతన్త్రస్వామి | తస్మాత్
కున్తలేశ్వరదౌత్యమితి సాధు | కృతే చ దూత్యకార్యే మమాపి కిచ్చిద్ధనాదికం లభ్యతే |

౧౫. పీఠార్థిత్వమ్ అన్తః ప్రవేష్టుం మార్గ మే యచ్ఛుభశ్చేద్యావినిర్వాచనేషు యువయోః
పీఠార్థిత్వం యథా భవేత్తథాహం కరోమి |

౧౬. పద్యాం మార్గమ్ | జహితః త్యజతః | భవిష్యద్యుత్త్యా వర్తమానే ప్రయోగ ఉదనం
పచతివత్ | మనుష్యాణామేవ చిత్తం న దృఢం కిముత కలికాలే కౌలేయకీయం శునాం
సంబద్ధి |

౧౭. లఘుశశనిభే ఇతి టోపీసంబోధనమ్ | శశాస్తు యద్వా తద్వా రుమ్బూది
రచయేయుః ఉద్యానస్య నాశమపి కదాచిత్ కుర్యుః | తన్మా భూదితి | అత్ర
గూఢాకూతగర్భస్య విశేషణస్య సత్త్వాత్ పరికరాలజ్ఞాకరః | క్షుపైః హ్రస్వైః వృక్షకైః |
ప్రత్యాగ్రాణామ్ ఆధునికానాం భారతీయానాం దమ్భభూమా గర్వాధిక్యమ్ | అస్మద్రాష్ట్రే
ప్రథితా యా భాషాస్తాసాం శ్రేణీషు అలభనామభిః అప్రాప్తసంజ్ఞాకైః |

౧౮. రాజకీయే అతి ఊర్వధీః సతీ త్వం గూఢమిహ కిం న జ్ఞాత్రి జ్ఞాతవతీ | తాదృశీ సిద్ధిః
రాజసౌధనిర్మాణశక్తిరూపార్హతా |

౨౦. ప్రత్యూహః విఘ్నః | ద్వారపాలే దృష్టే విఘ్నోఽన్య ఉపస్థిత ఇతి చిన్తా నోత్థాస్యతి
కిమ్ | తత్ర శ్రేష్ఠ ఉపాయః కిం న భాతి తే |

౨౧. విసరేషు సమూహేషు |

౨౩. ద్వాదశాత్మా సూర్యః | అబ్జః మేఘః |

౨౪. బుద్ధిప్రసరసహితమ్మన్యమానః పణ్ణితంమన్య ఇతి యావత్ | యది త్వయి దోషలేశోఽస్తి సూర్యేఽపి కృష్ణరన్ధ్రాణి సన్తి | యథా సూర్యే కృష్ణరన్ధ్రాణి న సన్తి తథా త్వయ్యపి దోషలేశో నాస్తీతి భావః | నిదర్శనాసఖో మిథ్యాధ్యవసిత్యలక్ష్మారోఽయమ్ | ఆయమలక్ష్మారో న సిద్ధ్యతీతి యదుక్తం పణ్ణితరాజేన రసగణ్ణాధరే తన్నాతీవ శ్రద్ధేయమ్ |

౨౫. అవీక్ష్యత్వమ్ అదృశ్యత్వం మా యాతు | యాతాం లోబ్ధ ప్ర ద్వి వ | ఏకః ఏకాకీ | భూరి అధికమ్ | సూర్యో నక్తమపి చన్ద్రశ్చ దివాపి గగనే స్వకర్తవ్యం భూమిప్రకాశనరూపం కురుతాం తదనన్తరమేవ గృహరక్షణరూపం కర్తవ్యభారం నక్తమపి దివాపి నిర్వహతా త్వయా సదృశౌ భవతామ్ |

౨౬. ప్రాగ్ఘం ప్రాశస్త్యమ్ | తవ కరో దణ్డం వీక్ష్య త్రయః సంశయా ఉత్పద్యన్తే జనానాం మనసి | అతివిశయయుక్ అత్యన్తం సంశయాలుః |

౨౭. దుష్టైః జష్టం నేపితమ్ | అనార్యజష్టమిత్యాది భగవద్గీతావాక్యం స్మర్యతామ్ | విరవే రవరహితే మానవతీతి యావత్ |

౨౮. సింహాసనమత్ర లక్షణయాధికారః | అన్యాయ్యే మార్గే గన్తా ఉన్నతాధికారి భవతి న్యాయ్యే తు మార్గే గన్తా ద్వారపాలకః |

౨౯. యేన కేనాపి కిమపి కిమపి భాగ్యం సంపాద్యతే | ఏవం సతి కిం తవ కృతేఽధికారస్థానం ప్రాపయితుం న శక్యతే త్వద్గీతకారిణ్యా మయా |

౩౦. క్షేత్రియచ్యరక్షేత్రే చికిత్స్య ఇతి శాస్త్రమ్ | అసత్యపి పోషణే క్షేత్రే సముత్పద్యమానం సస్యాహారస్య స్వయం భక్షణేన ప్రీహ్యదివర్ధనే క్లేశప్రదం సస్యం యత్తదేవ క్షేత్రియంసస్యమితి సర్వగన్ధాసంపాదకో ది డా వీరభద్రమిశ్ర ఆహ స్మ | ఇదం శస్త్రం ప్రతిభాతి |

౩౧. ఉక్తృష్టే పదే అధిక్రృతే పీఠ ఇతి యావత్ | జయతి విరాజతే | కార్యాన్ కార్యాత్ | అనునాసికసన్నిః | చతుర్థ కారణ ఇదం వక్తవ్యమ్ సదాపి కార్యాలయే నాస్తి ముఖ్యోఽధికారి ఇతి ఆగన్తూన్ జనాన్ వక్తుమేవ కేచిద్ ద్వారపాలాః వేతనం గృహ్లాస్తీతి ప్రసిద్ధమ్ |

౩౨. అమ్బొనిధౌ లవణిమా వర్తతే న పునః సుధేతి స్మర్యతామత్ర |

౩౩. అజ్ఞానామేవ వ్రాతేషు సమూహేషు ప్రాప్తరూపా న వస్తునతీ | కమ్పుస్య కమ్పునశీలస్య | జగ్గమస్యేతి యావత్ | ఆసౌ | విటపినో వృక్షస్య ప్రకాణ్డః మూలాచ్ఛాఖాపర్యన్తో భాగః | కోటీ వికల్పద్వయమ్ | కోటీ ఏతే ప్రకృతిభావః |

౩౪. లిప్టిక్ |

౩౫. తాదృశ్యాః ఇత్థంభూతలక్షణాయాః | అద్మరస్య అతిభక్షణశీలస్య |

౩౬. వృద్ధేతి దృష్టుణాం భ్రమజననే పటుతరాం నత్యేత్యన్వయః | దామ్భికానాం శ్రేష్ఠో
యథా నమతి తథా ఉపమానే కర్మణి చ ఇతి ణముల్ |

౩౭. ప్రస్తరే లక్షణయా కఠినే హృదయే | నావనీత్యం నవనీతత్వమ్ | లక్షణయా
మృదుత్వమ్ | బలిష్ఠాన్ వశయితుం మృదులా వర్ణా ఉచ్చార్ష్యచై | తథా
కాలేజ్యద్వార్యధీమిమాం ప్రసాదయితుం మృదు యథా స్యాత్తథా సంభాషన్వేత్యర్థః |

౩౮. స్వర్గోకసో యే దేవాస్తేషాం కుసుమసుందరోద్యానే ఖేలన్తీనాం స్త్రీణాం వృద్ధేనూయాం
జనయత్రి |

౪౦. జోషం స్పందనం యథా న స్యాత్తథా | విదేశాదాగతానాం డేరాట్యాలిప్సభృతీనాం
సుమనసాం కుసుమానాం దర్శనేన ధన్యజన్మా |

౪౨. నాభిజాతం బ్రహ్మణమ్ | విశ్వప్రకటనపరే విశ్వజ్ఞానస్య సర్వత్ర ప్రసరణపరే కాలే
సృష్టిసమయ ఇతి యావత్ | కరేణుమ్ గజస్త్రియమ్ |

౪౩. టాల్కమ్పూడర్ |

౪౪. హే బాలే ఇతి చతుర్థపాదే సంబుద్ధిః | వాణీయామ్ వాణీసంబద్ధామ్ | వల్లకీమ్
లక్షణయా వల్లకీసముద్భవం నాదమ్ | ధ్వాజ్ఞః కాకః | ఆగస్వాన్ అపరాధీ |
శ్రవణవిరహః శ్రవణాభావః | యది తవ నిర్జితకాకరవం గానమశ్రోష్యం నాహం
గర్భర్షగానవల్లకీనాదౌ అపైక్షిష్యే | వల్లకీనాదశ్రవణేచ్ఛాయాం హేతుస్తవ రవశ్రవణాభావః
|

౪౫. శ్వేతభానుః చన్ద్రః | దర్శ్యే అమావస్యాయామ్ | యద్యపి అమావస్యాయాం కృష్ణాం
త్వత్కానిమిత్రికమితుం చన్ద్రః ప్రయత్నం కరోతి పరన్తు విఫలః సన్ పునః పూర్ణిమాయాం
శ్వేత ఏవ భవతి |

౪౬. ఏతావత్కాలపర్వస్తమవ్యైః కవిభిస్తస్సౌన్దర్యస్య కవితాదిరచనాస్వవర్ణితత్వే
హేతుమాహ ఏతావన్తమిత్యాదినా | న లాన్తి న స్వీకుర్వన్తి | లా ఆదానే |

౪౭. త్వయి తవ విషయే | విషయసప్తమీ | అధిక్షేపణం నిర్దామ్ | నిరక్షరకుక్షిస్త్యమ్ |
హస్త ఏవ క్షేత్రం తత్ర ప్రచురస్య ధనరూపస్య వారః వార్కబ్జస్య షష్ఠ్యేకవచనే పదరూపమ్
వారిణః వర్షణే అభ్రోపమాయాం మేఘాపమాయామ్ | తవ కటాక్షే నిపతితే త్వం
యథేచ్ఛమ్ ఉత్కోచం దాతుం సమర్థాసీత్యజానానాస్తే త్వం నిరక్షరకుక్షిరితి నిర్దాం
కుర్వన్తి | ఉత్కోచం ప్రాప్య తే నిర్దామేతాం త్యజన్తు త్వాం విద్యావతీం సర్వత్ర
ఘోషయన్త్విత్యాకూతమ్ |

౪౮. నిదానం కారణమ్ | జ్ఞానగేహే విద్యాలయే | పశ్యతోమారకే విశ్వవిద్యానిలయేషు
యః క్షేపకః స్తరభజ్జన్తం విరుధ్య బుద్ధిజీవినః భాగ్యవశాదద్యత్యే పత్రికాసు భాషణాదిషు చ
క్రోధం ప్రదర్శయన్తి | పరన్తు క్రోధస్య ప్రకాశనం నాలమ్ | అనర్హాణాం విశ్వవిద్యానిలయేషు

ప్రవేశావకాశ ఏవ నిషేధ్య ఇతి మమాభిప్రాయః ।

౪౯. సతి వరే । వరేఽపి హృది కదాచిద్ దుష్టభావజననరూపో దోషో భవతి । కదాచిదితి మధ్యమణిన్యాయేన వాక్యద్వయేఽప్యన్వేతి । మార్గే శుద్ధేఽపి ఉచ్చావచత్వహినే స్థలనహేతుః పాదదోషః ।

౫౦. ఆగః అపరాధః । ఆగోఽపరాధో మన్తుశ్చేత్యమరః । జ్ఞాన్త్యా క్షమాగుణేన భవ్యామ్ । ప్రసాదార్థనోత్కామ్ ప్రసన్నతావిషయికాయాం ప్రార్థనాయామ్ ఉత్కటమతిం త్వామ్ । ప్రసదనే ప్రసాదే పటుః సన్ ।

౫౧. అగ్నేః అగ్నిజన్ । అగ్నేర్దాహో వా రుధిరప్రవాహో వా శిరస్తాడనం వా యాం వేదనాం జనయన్తి సా తవ తాడనజాతాయా వేదనాయా అగ్రే క్షుల్లకాః అపరిగణనీయాః । ప్రాసకున్తౌ ఆయుధవిశేషౌ ।

౫౨. త్వయి మహ్యం ప్రణమన్త్యాం మమ నఖకాన్తికారణాత్ తవ కృష్టాః కేశాః శ్వేతా భవన్తు । పాణ్ధరాః శ్వేతాః । రుచేః రుచిజన్ । శీర్షజాః కేశాః । తద్గుణానుప్రాణితా పర్యాయోక్తిః ।

౫౩. ప్రేష్టాఽభివ్యక్త్యై త్రయః సన్త్యుపాయాః మృదువచనం పరుషవచనం బాహుయుద్ధం చేతి । తత్ర బాహుయుద్ధం ప్రశస్తతమమ్ ఏకాన్తేన ఫలదాతృత్వాత్ । శస్త్రా ప్రశస్తా ప్రకృతిః । ఇలా భూమిః ।

౫౪. పదమేవ బిసమ్ కమలం తత్రాలిత్వం భ్రమరత్వమ్ । అదభ్రమ్ బహులమ్ ।

౫౫. వృత్తిః మనోవృత్తిః ।

౫౬. వన్దారో వన్దనశీలే శ్వః కరిష్యమాణవన్దనే ఇతి యావత్ । భయదే భయం కుర్వాణే ఇదం చ రక్షిగేహ ఇత్యస్య విశేషమమ్ । రక్షిణోఽగ్రే । కరజాః నఖాః । పర్యాయోక్త్యజ్ఞానకారః ।

౫౭. రాజరాజః కుబేరః । మర్మణో రహస్యస్య అప్రకటనరూపే వరే । వరనరి వరే నరి నృజీ మనుష్యే । లిజ్జమతన్త్రమ్ । వరం కామనామ్ ।

౫౮. ఆరాత్ సమీపే । ఆరాహూరసమీపయోరిత్యమరః ।

౫౯. సకృమిణి కృమిసహితే । నాన్తః కృమిన్మబ్ధః ।

౬౦. క్రోధనాయాః అతిక్రోధశీలాయాః । శాసకీయాన్ శాసకీయాత్ ।

Encoded and proofread by samvadah@proton.me

Copyright S. Jagannatha

Moghadutam

pdf was typeset on August 8, 2025

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

